

ЗЕЛЕНЕ БИБЛИОТЕКЕ И ИЗАЗОВИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У БИБЛИОТЕЧКОЈ ПРАКСИ – ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ ИЗ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ ПОЖЕГА

САЖЕТАК: Рад се бави анализом постојеће мултидисциплинарне улоге библиотека и библиотечке праксе у односу на важне теме одрживог развоја и зелене агенде. У првом делу рада ближе се дефинишу појмови зелене и одрживе библиотеке, у двојакном контексту – библиотека као зграда и услуге које библиотека пружа, а у оквиру нове врсте писмености за очување животне средине. У другом делу рада фокус је усмерен на кратак приказ библиотечких иницијатива и примера добре праксе, кроз три издвојена сегмента, реализованих у Народној библиотеци Пожега, а који представљају један од начина на који једна мала јавна библиотека, без одговарајућих предуслова и стабилног финансирања, може да учини значајне кораке у промовисању зелених идеја и потврди своју улогу лидера и поузданог партнера у својој локалној заједници, али и шире.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Зелене библиотеке, одрживе библиотеке, еколошка писменост, зелена агенда, одрживи развој, библиотечка пракса.

Концепт Зелене или одрживе библиотеке

Већ дужи низ година Зелена агенда и циљеви одрживог развоја су у фокусу целокупног савременог друштва, као области у којима се мора брзо деловати, јер неделовање у скорој будућности може довести у питање сам опстанак живог света на нашој, сада већ прилично угроженој, планети. Изазови су велики, а за превазилажење тако незавидне ситуације потребни су, пре свега, знање и релевантне информације, учење и образовање, еколошко освешћивање

и критичко размишљање о многим подтемама, које су повезане са одрживим развојем и очувањем животне средине. Када се овако сажето наброје приоритети, постаје јасно да библиотеке, свих типова и величина, могу и морају да постану лидери и да предњаче у промовисању идеја у наведеним областима, које су од животног значаја за све чланове заједнице. Ако смо као библиотекари и професионалци увек проналазили начин да будемо на висини задатка, као подршка за многе друге процесе учења (медијска, финансијска, инфомациона писменост) и да олакшамо сналажење и подизање квалитета живота сваког члана заједнице, онда је сасвим логично да ефикасно и поуздано одговоримо на изазове заштите животне средине и одрживог развоја, јер су то теме, сада већ, од животне важности. За почетак је довољна лична посвећеност и ентузијазам библиотекара, као и примери добре праксе, који су већ реализовани у неколико библиотека, док се у међувремену не достигне виши степен организовања и отварања шире стручне расправе о делокругу деловања у библиотекама и то на националном нивоу, усклађивање библиотечке праксе са стратешким докуменатима и у складу са постојећом законском регулативом.

На веб-сајту Републичког секретаријата за јавне политике може се пронаћи најновији ажуриран извештај „Србија и Агенда 2030: Мапирање националног стратешког оквира у односу на циљеве одрживог развоја” за 2023. годину, који пружа свеобухватан преглед важећих националних планских докумената у односу на сваки од 17 циљева одрживог развоја Агенде 2030 (ЦОР), груписаних према кластерима и преговарачким поглављима, у оквиру процеса европских интеграција. Извештајем су обухваћени преглед и анализа више од 100 планских докумената, закључно са децембром 2023. године.¹

Добра полазна основа за сваког библиотекара може бити платформа за општедруштвени дијалог „Одрживи развој за све” и истоимена пројектна брошура,² у којој се могу наћи релевантне информације о широко успостављеној дискусији о приоритетима Србије у вези са циљевима одрживог развоја. Ове активности поверене су цивилном сектору, академској и истраживачкој заједници, професионалним удружењима и медијима.

Такође, као значајан путоказ за рад у овој области, а који је близак библиотечкој пракси и сектору културе, је пројекат „Novi

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

¹ Vlada Republike Srbije, Republički sekretarijat za javne politike, „Srbija i Agenda 2030: Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja” (preuzeto 24. 3. 2024).

² Održivi razvoj za sve, „Projektna brošura – Održivi razvoj za sve”, <https://sdgs4all.rs/documents/odrzivi-razvoj-za-sve-projektna-brosura/>

Sad – BiodiverCity“, одржан 2021. у Градској библиотеци у Новом Саду у оквиру ширег европског пројекта „BiodiverCities“, са циљем заштите урбаног биодиверзитета и развоја одрживих градова.³ Након пројекта, објављена је двојезична публикација која је дистрибуирана библиотекама у Србији и Европи.⁴ За стратешко планирање у оквируе „зелене“ и „одрживе“ теме, као део промишљања заједнице а које су део локалних одлука препоручује се текст колегинце Бојане Грујић из Градске библиотеке у Новом Саду, установе која је међу првима у овој области у Србији усвојила Стратегију развоја за период 2020–2024. године.⁵

Новији извор информација на ову све актуелнију тему је *Зборник радова* са конференције, одржане у Градској библиотеци „Владислав Петковић Дис“ у Чачку, 28–29. септембра 2023. године, под називом *Зелени њреокреји: циркуларна економија уметности и културе*, а који пружа приказ и могућности „сагледавања актуелних изазова и програмских активности у култури и креативним индустријама, а са циљем постизања зеленог заокрета“.⁶

Свака иницијатива у овој области је битна, јер може бити предуслов и подстрек за неке будуће пројекте и заједничку сарадњу, а то је и прилика да библиотеке докажу своју прогресивну улогу и професионалну одговорност. Један од приоритета библиотеке праксе у данашњем времену је да се озбиљно бавимо унапређењем квалитета живљења наше заједнице, као и потребама наших корисника, а за то нам повод може бити заинтересованост наших корисника за материјалима и изворма информисања о овим темама. Изазови су испред нас и неопходно је да на њих брзо и адекватно одговоримо.

Како бисмо правовремено реаговали и прецизирали каква је улога библиотеке и какве су наше реалне могућности и услови за деловање, потребно је да ближе објаснимо и дефинишемо појмове зелене и одрживе библиотеке, као и које су то функције библиотеке које можемо да ставимо у службу наших корисника и заједнице. У самом *Онлајн речнику библиотечко-информационе делатности*

³ Гаља Жилник, „Биодиверзитет – важан урбани ресурс“, приказ Нови Сад – биодиверзитетски град: нова култура за урбану природу, Бојана Грујић прир., *Библиотечкар: часопис за теорију и праксу библиотечарства* 64, 1 (2022): 155–159.

⁴ Бојана Грујић, прир., Нови Сад – биодиверзитетски град (Нови Сад: Градска библиотека у Новом Саду, 2021) / Bojana Grujic, ed., *Novi Sad – BiodiverCity* (Novi Sad: Novi Sad City Library, 2021), https://api.gbns.rs/wp-content/uploads/2022/01/Novi-Sad_BiodiverCity.pdf

⁵ Бојана Грујић, „Kултурна политика и стратешко планирање у библиотекама“, *Ћиталиште: научни часопис за теорију и праксу библиотечарства* 19, 36 (2020): 103–114, DOI: 10.19090/cit.2020.36.103-114.

⁶ Богдан Трифуновић, „Реч уредника“, у *Зелени њреокреји: циркуларна економија уметности и културе: зборник радова* (Чачак: Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 2023), 5.

(*Online Dictionary of Library and Information Science*)⁷ описан је појам зелене библиотеке, али без јасног разграничења са термином одрживе библиотеке, чак би се могло рећи да су оне поистовећене и да се могу посматрати као синоними.

По овој одредници зелена библиотека је:

„Библиотека осмишљена тако да умањује негативан утицај на природну околину и унапређује квалитет унутрашњег простора пажљивим избором и коришћењем природних материјала за изградњу и биоразградивих производа, очувањем ресурса (вода, енергија, папир) и одговорним одлагањем отпада (рециклирање)”.

Разлику у самом дефинисању истиче Сем Макбејн (Sam McBane) када наводи да „бити зелен” подразумева да приликом доношења одлука имате на уму заштиту животне средине, а да је „бити одржив” свеукупни збир наших избора, који имају нулти утицај на цео екосистем. Он сматра да „бити зелен” означава „само један елемент у појму ’бити одржив’, јер је одрживост уствари шири и више холистички концепт од концепта „бити зелен”⁸.

У чланку под називом „A Garden on the Roof Doesn't Make a Library Green” аутор Хари Сахавирта (Harri Sahavirta), приликом покушаја да разјасни и дефинише ове појмове, такође се запитао шта је све потребно обухватити дефиницијом и да ли је то уопште могуће ако се узме у обзир да библиотеке у различитим деловима света функционишу под изузетно разноликим условима. Он закључује да „култура и друштвени фактори, чак и климатски услови и степен образовања, варирају у широком опсегу од Уганде до Украјине, као и од Бразила до Кине и Финске. Без обзира на то, библиотекама би свуда требало да буде дозвољено да себе назову „зеленим” све док предузимају успешне активности у области заштите животне средине”⁹. Он такође јасно уочава надређеност и шири концепт одрживе, над зеленом библиотеком, објашњавајући сам појам одрживости. Уобичајено је да се одрживост дефинише тако да обухвата економију, животну средину и једнакост. Одрживи развој обухвата економске услове (штедња ресурса), али такав развој мора да буде и еколошки освешћен. Сам развој укључује и друштвени аспект, тако да не може нешто бити одрживо, ако повећава степен људске неједнакости.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

⁷ Joan M. Reitz, *Online Dictionary for Library and Information Science*, <https://odlis.abc-clio.com/> (preuzeto 23. 3. 2024).

⁸ Sam McBane and Ned A. Himmel, *How Green is my Library* (Santa Barbara, California: Library Unlimited, 2010), 21.

⁹ Harri Sahavirta, „A Garden on the Roof Doesn't Make a Library Green”, u: *Going Green: Implementing Sustainable Strategies in Libraries Around the World*, IFLA Publications 177, ed. Petra Hauke, Madelenie Charney and Harri Sahavirta (Hag: IFLA, 2018), 5

бр.
1,
год.
2024.

Сагледавањем различитог опсега активности и концепта одрживе и зелене библиотеке, у даљем раду, без претходног разграничавања, појављиваће се и описивати функције и садржаји оба концепта.

Мултидисциплинарност концепта зелене и одрживе библиотеке

Због саме чињенице да су зелене праксе заступљене у редовним програмима библиотека, треба напоменути да су библиотеке по својој основној функцији позајмљивања грађе више пута, у суштини, већ одавно одговориле на задатак одрживости. Потребно је, ипак, подсетити се неких начела савременог библиотекарства и јасније сагледати потребу да се пружи снажна подршка увођењу зелене писмености у свакодневне активности.

Промовисање знања, подизање свести и образовања о негативним утицајима на животну средину као и начинима да се они умање, заправо је део принципа општег добра. О општем добру и осам начела библиотекарства говорио је Мајкл Горман (Michael Gorman) и објаснио их следећим речима: „Осам начела библиотекарства су: управљање, услуге, интелектуалне слободе, рационализација, писменост и учење, једнакост у приступу информацијама и знању, приватност и демократија”. Неколико година касније додао је овој листи начела још један – опште добро које је дефинисао на следећи начин: „Опште добро је грађански принцип који је противтежа индивидуализму, материјалности и себичности које су доминантне у 21. веку”.¹⁰

Мултидисциплинарни концепт зелене библиотеке подразумева више истовремених процеса, а све у складу са постојећим условима и могућностима сваке библиотеке појединачно. Ти процеси могу бити, свеукупно или делимично, реализовани кроз: изградњу зелених зграда намењених искључиво за библиотеке; прилагођавање постојећих просторних могућности; кроз реконструкције и адаптације, уз поштовање принципа зелене градње и оперативних процеса у самом простору; увођење нових зелених библиотечких услуга и пружање подршке у свим активностима, које се тичу заштите животне средине и одрживости у оквирима библиотеке.

Овако флексибилно постављен концепт пружа широки опсег деловања, без обзира на тип и величину библиотеке. Јасно је да ве-

¹⁰ Malgorzata Fedorowicz-Kruszewska, „Green libraries and green librarianship – Towards conceptualization”, *Journal of Librarianship and Information Science* 53, 4 (2021), 645–654, <https://doi.org/10.1177/0961000620980830> (preuzeto 31. 3. 2024).

лики број библиотека нема могућности да испуни услов изградње нове зграде, по стандардима зелене градње, али је организовање услуга из домена зелене праксе једноставно, доступно и често није условљено финансирањем.

У складу са претходно наведеним различитим условима, Ифла додељује награду Ифла Зелена библиотека (IFLA Green Library Award)¹¹ у две категорије: „Зелена библиотека – велики библиотечки пројекат” (за оне библиотеке које су у могућности да се сместе у новоизграђене зелене зграде) и поштују савремене тенденције градње. Други критеријум важи за доделу Награде „Зелени библиотечки пројекат”, који се додељује за пројекат мањих размера и уз коришћење смањених финансијских улагања, али који ипак успева да постигне значајне резултате и допринесе да се у локалној заједници подигне еколошка свест чланова заједнице и унапреди квалитет живљења. Ове године су се на конкурс пријавиле 44 библиотеке, а у избору шире листе за награду, за библиотечки пројекат мањег опсега, нашле су се и две библиотеке из Србије – Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин” из Зрењанина са предложеним пројектом „POET’S ALLEY” PARK и Народна библиотека Пожега са пројектом под називом „Read Feed Seed @your Green Library”.

Долазимо до закључка да овако мултидисциплинарни приступ уклања евентуалне препреке у виду одговарајућег простора или буџета и омогућава да свака библиотека, без обзира на своју величину или финансијски статус, може да преузме лидерску позицију и започне са увођењем зелених пракси у своје свакодневне програме и активности.

Библиотека као зелено место – зграда и услуге

У циљу повећања професионалног искуства у овој области, потребно је пажљиво проучити националну законску регулативу везану за зелене праксе и одрживи развој и на тој основи градити сопствену стратегију и акциони план. Дефинисање мисије у овој области требало би да буде кратко, јасно и инспиративно или како је изјавио библиотекар Кевин Стар (Kevin Starr): „Довољно је осам речи, не више. Довољно је дуго да се искаже посебност, а довољно кратко да се покаже јасност циљева”.¹² Дефинисање визије може бити тек нешто дуже (11-22 речи) јер је важно да се лако запамти. Формализовање онога што желимо да радимо је само

¹¹ IFLA Green Library Award, IFLA ENSULIB, <https://www.ifla.org/g/environment-sustainability-and-libraries/ifla-green-library-award/> (preuzeto 24. 3. 2024).

¹² Gary L. Shaffer, *Creating the Sustainable Public Library: the triple bottom line approach* (Santa Barbara, California: Libraries Unlimited, 2018), 68.

први корак јер, као и у свим другим библиотечким пословима, мало тога се може постићи без људи, пре свега запослених библиотечких стручњака. На почетку то може да буде чак и један запослени, који је и у приватном животу ентузијаста у овој области и посвећен зеленим темама, али свакако је препорука да се у библиотеци формира тим запослених, који ће развијати идеје и програме, пратити процес спровђења и мерити утицај реализованих програма. Пожељно је да оформљени тим запослених у свој стратешки документ угради сопствена знања, али и искуства спољних стручних сарадника. У савременим библиотекама све је чешића пракса да редовни извештаји о раду садрже, као посебан одељак, извештај који се тиче интерног зеленог пословања или да се у оквиру уставне ангажује неко од запослених као особа задужена за развој и примену тих пракси у самој библиотеци. Успешна интерна пракса биће добар пример за наше кориснике, јер можемо да их уверимо и упутимо на исте стилове понашања, укажемо на њихову добробит и прикажемо као потребу целокупне заједнице. Библиотекари увек могу бити добар модел, зато је важно да знање и информације које нуде по питању одрживости и заштите животне средине спроведу у својој свакодневној пракси и чине да то буде што видљивије.

У овим процесима развоја и примене зелене агенде велики значај има сарадња и успостављање партнерских односа са другим установама, институцијама и удружењима који својим деловањем могу обогатити понуду библиотечких услуга, а они кроз добру сарадњу могу добити на сопственом значају, јер се показало да је увек пожељна сарадња са библиотеком као давно успостављеним брэндом чувара знања и информација и носиоца прогреса. Репутација стечена упорним и прогресивним радом најбоље се чува оглашавањем у јавности и транспарентношћу постигнутих резултата. Ако радимо ствари које су добре, инспиративне и које доносе позитивне промене у друштву, онда је важно да то учинимо видљивим у нашој заједници. Један од примера из светске праксе показује то на директном примеру. Наиме, јавна библиотека у граду Челмсфорт, Масачусетс (САД), 2009. године, је у своју праксу је увела библиотечки калкулатор уштеде (*LVC - Library Value Calculator*). Једноставна апликација прати све услуге библиотеке које се пружају кориснику, на годишњем нивоу, тако да сваки корисник на крају године добија финансијску процену колико је уштедео јер је користио услуге библиотеке. Иако извештавање и праћење имплементације задатих циљева и исхода захтева додатни посао и време, овај део представља изузетно значајан сегмент зелених процеса у библиотеци, као и мерење постигнућа, јер можеда укаже на то у којим

сегментима се може унапредити квалитет живота корисника, као и где је потребно да се уложе додатни напори.

У овом раду фокус није на бројним захтевима и стандардима за поштовање принципа зелене градње, јер такви стандарди постоје у свету и код нас и за друге грађевине. То не значи да ово није изузетно значајна тема, али захтева свеобухватнији одговор библиотечке струке у виду посебне документације и стандардаза- ције за установе културе, самим тим и за библиотеке.

Оно што издваја библиотеке, поред принципа зелене градње и простора у коме се налазе, свакако су услуге које библиотека пружа у оквиру своје зелене агенде. Већ поменути тим запослених може за потребе библиотеке да организује обуке за све запослене, прати и предлаже методе за смањивање потрошње (енергије, папира, управљање отпадом), извештава и подстиче све запослене и кориснике, чак и да их награђује за постигнуте резултате.

Оперативни еколошки план, како га је навео Хари Сахарави- та у закључку већ наведеног чланка „A Garden on the Roof Doesn't Make a Library Green” („За еколошки освешћене библиотеке”) по- требно је да укључује:

- „Анализу утицаја на животну средину, како саме зграде тако и библиотечких активности, уз развијање стратегије за очување животне средине која ће дефинисати и начине мерења реализованих активности;
- Промовисање рециклирања и дељења на различите начине у оквиру једне заједнице;
- Омогућавање једноставног и отвореног приступа информацијама о заштити животне средине;
- Подизање еколошке свести у заједници унапређивањем вештина критичке писмености, тражење и презентовање информација и обезбеђивање једнакости у приступу информацијама”.¹³

Зелена библиотека Народне библиотеке Пожега – од идеје до реализације

У постојеће програме Народне библиотеке Пожега већ више од 15 година укључена је разноврсна тематика из области екологије и одрживости. Радионице које смо припремили за децу и младе у оквиру наших летњих читалачких програма обухватале су неке од

¹³ Harri Sahavirta, „A Garden on the Roof Doesn't Make a Library Green”. U: *Going Green: Implementing Sustainable Strategies in Libraries Around the World*, IFLA Publications 177, urednici Petra Hauke, Madelenie Charney and Harri Sahavirta (Hag: IFLA, 2018), 20.

актуелних проблема – прављење и постављање кућица за птице, усмеравање пажње на проблем прекомерне употребе пластичних кеса, одношењем уметнички обрађених кеса од рециклираног материјала са исписаним порукама до потрошача у супермаркетима, излазак деце и младих ван зидова библиотеке како би се упознали са биодиверзитетом нашег краја, заштитом угрожених биљних и животињских врста, лоцирање градских зона са неуклоњеним отпадом, а затим презентовање ових активности широј публици у виду изложбе, пре свега родитељима и васпитачима. Драгоцена искуства размењивали смо са Библиотеком Вестоверлединген из Немачке, у оквиру размене креативних идеја у дугогодишњем пројекту IFLA Sister Libraries, а све са циљем да животну средину учинимо чистијом и пријатнијом и да научимо децу и младе да се понашају одговорно и еколошки свесно.

Континуираним радом са свим узрасним групама, од најмлађе деце и предшколаца до средњошколаца, дефинисана су и формирана три важна поља деловања наше новоосноване „Зелене библиотеке”, која је прва на тај начин осмишљена зелена библиотека у Србији. О многобројним активностима, спроведеним у нашој библиотеци, више информација може се пронаћи у приручнику *Зелена библиотека*,¹⁴ који је припремљен као пратећи материјал за истоимени акредитовани семинар. Додатну вредност наведеном приручнику пружају QR кодови који читаоце упућују на филмове о реализованим активностима. За овај рад одабрали смо да прикажемо три најзначајнија програма:

- Библиотека семена;
- Читалачки клуб за тинејџере посвећен циљевима одрживог развоја;
- Стаза здравља и знања „Читај и шетај”.

Народна библиотека Пожега је пример који потврђује да се велики резултати могу остварити у било којој библиотеци, без обзира на тип и величину. Уз минимална финансијска средства и уз ангажовање двоје запослених библиотекара постигнути су значајни резултати, а то може бити путоказ и добар пример и за остале мале јавне библиотеке, које су становишта да немају предуслове за остваривање оваквих програма. Чињеница је да су нам при реализацији активности свесрдно помагала многа удружења, приватне компаније и појединци, као и да су у активностима учествовали волонтери свих старосних доба.

¹⁴ Даниела Скоковић и Младен Мајсторовић, *Зелена библиотека* (Пожега: Народна библиотека Пожега, 2022).

„Библиотека семена”

Покренули смо нашу „Библиотеку семена” без претходно планираних финансијских средстава. Рестаурацијом старог библиотечког каталога припремили смо простор за смештај семена, а наш зелени кутак смо, осим за издвојену колекцију књига са темом екологије и одрживог развоја, оплеменили биљкама па су посетиоци на очигледан начин могли да посматрају раст биљака, да се информишу о малој урбаној башти *УрдиГо*, дело младих информатичких стручњака, који су за праћење ове мини-баште направили и мобилну апликацију, уз помоћ које може да се контролише и прати раст засејаних биљака. Направили смо мали кутак за читање и инспирацију, у коме су сви који то желе могли да пронађу актуелне информације, сазнају нешто ново о узгајању биљака у урбаним условима или чак покрену свој предузетнички дух и започну производњу јестивог микробиља. У простору је обезбеђен и персонални компјутер са фасциклама идентичним распореду фиока у библиотечком каталогу, а у свакој фасцикли могле су да се пронађу практичне информације о сетви семена и садњи, као и текстови из литературе у којима се помиње нека од понуђених биљака (народна књижевност). Посебну пажњу посветили смо информацијама о очувању аутохтоних сорти које представљају велико благо нашег краја. Наш основни циљ је да, уз оснаживање читалачких компетенција, пре свега код деце и младих код којих се појавује криза читања, истовремено подстичемо еколошко понашање и упознајемо их са његовим принципима.

Резултати овог програма видљиви су и мерљиви кроз велики број корисника (у разним активностима је учествовало око 2000 корисника), али и кроз новопокренуте пројекте у другим образовним установама, а инспирисани су „Библиотеком семена”. У поменутом приручнику *Зелена библиотека* може се пронаћи текст о пројекту „Чаробно семе”¹⁵ у Предшколској установи „Олга Јовичић Рита”, који представља развој пројекта о семенима који је започео у нашој зеленој библиотеци, као и текст о добром примеру сарадње са средњошколцима из Гимназије „Свети Сава”, који су кроз пројектну наставу повезали новостечена знања из биологије и књижевности и обрадили тему „Флора у Вуковом Рјечнику у нашој околини”, у оквиру пројекта „Фантастично биље”.¹⁶ Реализацијом предвиђених задатака, кроз истраживачки процес и рад у групама, „уочили су важност познавања и очувања народне традиције, био-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
1,
год.
2024.

¹⁵ Скоковић и Мајсторовић, *Зелена библиотека*, 109.

¹⁶ Скоковић и Мајсторовић, *Зелена библиотека*, 91.

диверзитета и упознали се са богатством и значајем биљног света у средини у којој живе”.¹⁷

Неке од активности које су једноставне за реализацију и не захтевају додатно финансирање су:

- Заједничке активности са предшколцима (израда мале баште од употребљених тетрапак посуда уз посматрање целокупног процеса узгајања биљке – од семена до плода, у четворомесечном временско интервалу) ;
- Прављење и одржавање спољашњих баштенских кутија са зачинским и лековитим биљем испред зграде библиотеке;
- Прављење хотела за инсекте уз информације о угроженим животињским врстама;
- Стручна предавања за основце и средњошколце о промени навика везаних за исхрану и прекомерно конзумирање брзе хране, уз практичан пример узгајања микробиља.

Читалачки клуб за тинејцере посвећен циљевима одрживог развоја

На иницијативу Народне библиотеке Пожега и Марије Јевеичић, професора српског језика из Гимназије „Свети Сава” покренут је Читалачки клуб за тинејцере посвећен циљевима одрживог развоја под именом „SDG Book Club Serbia”, а у оквиру пројекта Уједињених нација „Партнерство за циљеве”.¹⁸

Циљеви нашег Читалачког клуба су да се, уз подстицање читалачких компетенција тинејцера, укључе и теме које обухватају седамнаест циљева одрживог развоја. На почетку смо заједно направили списак препоручених књижевних дела које обрађују теме глади и сиромаштва (циљеви одрживог развоја 1 и 2). Тинејцери су радили у групама од по четири – пет ученика, припремали препоруке, читали књиге и писали кратке приказе прочитаних књига, преводили их на стране језике – енглески, француски, италијански и немачки. Уз коришћење дигиталних алата све прочитане књиге представљали су вршњацима који нису директно учествовали у раду читалачког клуба како би их упознали са књижевним делима и са тематиком одрживог развоја.

Друга фаза пројекта подразумевала је интерактивнији и креативнији приступ, јер су тинејцери, сарађујући са професорима

¹⁷ Скоковић и Мајсторовић, *Зелена библиотека*, 99.

¹⁸ UN Sustainable Development Goals: Partnerships for the Goals, SDG Book Club Blog, 24. мај 2024, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sdgbookclub/blog/>

уметности и српског језика, имали прилику да се искажу кроз текст и илустрације у облику новонасталих сликовница са тематиком глади и сиромаштва. Уз коришћење дигиталних алата, они су их обликовали и припремили за штампање, а затим и јавно представили на друштвеним мрежама. Оваква врста мултидисциплинарног и креативног приступа темама, које су у директној вези са циљевима одрживог развоја, показала се као изузетно успешна и плодносна за активније учешће младих у програмима библиотеке који се тичу подстицања читања, као и за усмеравање њихове пажње на теме одрживости.

Стаза здравља и знања „Читај и шетај”

Ова необична „библиотека на отвореном” у облику изложених сталака (18 комада), који су постављени тако да прате стазу за шетање, има за циљ да деци и младима приближи књиге, али пре свега да их подстакне да размишљају о здравим стиловима живота. Пошто су многе библиотеке затворене током пандемије, библиотекари су покушали да пронађу нове начине за читање и приповедање путем онлајн активности и програма у отвореном простору. Један од наших приоритетних циљева био је подстицање породичне писмености и заједничког читања и унапређење комуникације. Ова иновативна услуга препозната је не само у нашој локалној заједници већ и шире, а ауторка овог текста представила је као пример добре праксе у облику предлога за наставну јединицу на платформи „Teaching with Europeana” под насловом „Stories on the move – mobile and outdoor storytelling” („Приче у покрету – приповедање у покрету и на отвореном”).¹⁹

Наша стаза „Читај и шетај” постала је место сусрета у нашем граду. Читаоци имају могућност читања оригиналних сликовница, могућног учешћа у интерактивним изложбама, где могу да уживају у читању на свежем ваздуху. Своја искуства смо несебично делили са библиотекарима који су од нас тражили додатне информације, па је тако до нас недавно стигла лепа вест из Народне библиотеке Будве да су користећи наша искуства и техничке цртеже оформили своју стазу у Будви.²⁰

Укратко су описана три сегмента наше „Зелене библиотеке”, али концепт је много шири и обухвата локално и регионално заго-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

¹⁹ Daniela Skokovic, „Stories on the move – mobile and outdoor storytelling”, Teaching with Europeana blog <https://teachwitheuropeana.eun.org/learning-scenarios/stories-on-the-move-mobile-and-outdoor-storytelling-ls-me-735/> (preuzeto 24. 3. 2024).

²⁰ Народна библиотека Будве, „Стаза знања – Авантура читања”, Народна библиотека Будве, <https://www.nbbd.me/kulturni-programi/dogadjanje/4752> (preuzeto 24. 3. 2024).

варање и видљивост, интеракцију са корисницима и нова партнерства, а значајна чињеница је да су библиотекари поделили идеје и сопствена искуства са колегама у Србији, Црној Гори, Босни и Хрватској. У акредитованим програму за стално стручно усавршавање „Зелене библиотеке” учествовало је преко 400 библиотекара и сви су били у прилици да добију штампани приручник *Зелена библиотека*, са обиљем примера из наше и светске библиотечке праксе. Велико је задовољство за сваког стручњака када има прилику да новостечено искуство подели са својим колегама, мотивише их и инспирише да сличне активности реализују у својим библиотекама, а затим и размене искуства.

Закључак

Ако желимо да као библиотечки стручњаци помогнемо у успостављању равнотеже у природи, развијајући и подижући еколошку свест наших корисника, неопходно је да преуземо активну и лидерску улогу у том процесу. Библиотека, као место неформалног образовања, идеална је за једнак приступ информацијама, макар и у оквиру „зеленог кутка”, са издвојеним публикацијама на једној полици, али и кроз организовање трибина, округлих столова, пројекције филмова и других пригодних активности. Када смо у Народној библиотеци Пожега покренули оснивање „Зелене библиотеке” схватили смо колико су наше новопокренуте идеје и активности наишле на одобравање корисника, али и помоћ читаве локалне заједнице и још једном се уверили да је заједништво предуслов за све велике и добре промене у животу људи. Када стечена знања и искуства поделите са колегама и колегиницама у струци, мотивишете их и инспиришете, онда можете да будете сигурни да сте посао библиотекара подигли на виши ниво и да сте допринели добробити за целокупну професионалну и ширу заједницу.

Literatura:

1. Fedorowicz-Kruszewska, Malgorzata. „Green libraries and green librarianship – Towards conceptualization”. *Journal of Librarianship and Information Science* 53, 4 (2020): 645–654. <https://doi.org/10.1177/0961000620980830> (preuzeto 31. 3. 2024).
2. Grujić, Bojana. „Kulturna politika i strateško planiranje u biblioteka-ma”. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* 19, 36 (2020): 103–114. DOI: 10.19090/cit.2020.36.103-114.
3. Grujić, Bojana, prir. *Novi Sad – biodiverziteti grad*. Novi Sad: Gradska biblioteka u Novom Sadu, 2021. / Bojana Grujić, ed. *Novi Sad – BiodiverCity*. Novi Sad: Novi Sad City Library, 2021. https://api.gbns.rs/wp-content/uploads/2022/01/Novi-Sad_BiodiverCity.pdf.
4. IFLA. „IFLA Green Library Award”. IFLA ENSULIB. <https://www.ifla.org/g/environment-sustainability-and-libraries/ifla-green-library-award/> (preuzeto 24. 3. 2024).
5. McBane, Sam and Himmel A. Ned. *How Green is my Library*. Santa Barbara, California: Library Unlimited, 2010.
6. Narodna biblioteka Budve. „Staza znanja – avantura čitanja”. Narodna biblioteka Budve. <https://www.nbbd.me/kulturni-programi/dogadjanje/4752> (preuzeto 24. 3. 2024). (na ćirilici)
7. Reitz, Joan M. *Online Dictionary for Library and Information Science*. <https://odlis.abc-clio.com/> (preuzeto 23. 3. 2024).
8. Sahavirta, Harri. „A Garden on the Roof Doesn't Make a Library Green”. U *Going Green: Implementing Sustainable Strategies in Libraries Around the World*, editor Harri Sahavirta, 5–21. Berlin, Boston: IFLA Publications, 2018. <https://doi.org/10.1515/9783110608878-003> (preuzeto 23. 3. 2024).
9. Shaffer, Gary L. *Creating the Sustainable Public Library: the triple bottom line approach*. Santa Barbara, California: Libraries Unlimited, 2018.
10. Skoković, Daniela i Mladen Majstorović. *Zelena biblioteka*. Požega: Narodna biblioteka Požega, 2022. (na ćirilici)
11. Trifunović, Bogdan, ur. *Zeleni preokret: cirkularna ekonomija umetnosti i kulture: zbornik radova sa konferencije održane u Gradskoj biblioteci Čačak 28–29. septembra 2023. godine*. Čačak: Gradska biblioteka „Vladislav Petković Dis”, 2023. (na ćirilici)
12. Žilnik, Galja. „Biodiverzitet – važan urbani resurs”. *Prikaz Novi Sad – biodiverziteti grad: nova kultura za urbanu prirodu*, Bojana Grujić, prir. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* 64, 1 (2022): 155–159. (na ćirilici)

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
1,
год.
2024.

GREEN LIBRARIES AND CHALLENGES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN LIBRARY'S PRAXIS – EXAMPLES OF GOOD PRACTICES IN POZEGA PUBLIC LIBRARY

SUMMARY: The paper deals with the analysis of the existing multidisciplinary role of libraries and library practice related to the important topics of sustainable development and the green agenda. In the first part of the paper, the terms green library and sustainable library are more closely defined in their dual context of libraries as buildings and services within the new framework of environmental literacy. In the second part of the paper, the focus is on a brief presentation of library initiatives and examples of good practice. Three separate programmes of the praxis in Požega Public Library present how a small public library, without adequate prerequisites and stable funding, can take significant steps in promoting green ideas and confirm its role as a leader and reliable partner in its local community and beyond.

KEYWORDS: green libraries, sustainable libraries, environmental literacy, green agenda, sustainability, green practices in libraries.

Примљено: 20. априла 2024.

Прихваћено: 31. маја 2024.